
Strijd tegen doping

Inleiding

Het Internationaal Olympisch Comité (IOC) verbood het gebruik van stimulerende middelen (doping) door atleten in 1962. Voor die tijd werd gebruik wel verwerpelijk geacht, maar het werd niet bestraft, laat staan gecontroleerd (De Schaepdryver & Hebbelinck 1965, 51). Na 1962 volgden ook verboden door afzonderlijke internationale sportbonden en door enkele nationale staten zoals Frankrijk en België (beide in 1965). In Italië was al in 1950 een wet tegen doping aangenomen, maar deze wet werd nooit werkelijk toegepast¹, evenmin als verschillende latere versies ervan. Een commissie van de Raad van Europa sprak zich in 1963 uit tegen doping, maar deze uitspraak had weinig invloed op de overheden van de meeste Europese landen. Anders was dit met de conventie tegen doping van de Raad van Europa uit 1989. Deze werd in de loop van de jaren negentig door de meeste nationale parlementen van de Europese staten bekrachtigd. De Nederlandse overheid deed dat in 1995 (Andreu 1999a). Nationale overheden stelden zich lange tijd terughoudend op ten aanzien van de bestrijding van doping, omdat ze dit uitsluitend als een aangelegenheid van de sportorganisaties zelf zagen. Maar gedurende de jaren negentig is een kentering in het beleid van de meeste overheden waar te nemen.

In dit stuk wil ik proberen te verklaren waarom sportorganisaties en nationale overheden doping zijn gaan verbieden en daarin volharden, terwijl een aantal atleten toch verboden middelen gebruikt en het ook niet zonder meer duidelijk is waarom ze er geen gebruik van zouden mogen maken. Het verbieden van doping heeft veel gemeen met het verbieden of beperken van andere activiteiten, zoals gebruik van alcohol in de Verenigde Staten in 1919 (Drooglegging), gebruik van verdovende middelen, roken, prostitutie en homoseksualiteit. Deze maatregelen worden genomen om mensen tegen zichzelf te beschermen of om afkeurenswaardig geacht gedrag te bestrijden, ook al levert het geen schade op voor anderen. Om het totstandkomen van dit soort maatregelen te verklaren moet de onderzoeker bestuderen onder welke omstandigheden organisaties de invloed verwerven om hun definitie van bepaalde activiteiten als verwerpelijk om-

gezet te krijgen in wettelijke verboden en een vervolgingsbeleid (Becker 1973, 147-163).

De definitie van doping die het Internationaal Olympisch Comité (IOC) per 1 april 2000 vaststelde is:

- 1) The use of an expedient (substance or method) which is potentially harmful to athletes' health and/or capable of enhancing their performance, or
- 2) the presence in the athlete's body of a Prohibited Substance or evidence of the use thereof or evidence of the use of a Prohibited Method (DrugSportFolio Infobase, 2).

Het tweede deel van de definitie is een operationalisering van het eerste deel, er hoort een appendix bij van zes pagina's van verboden *substances* en verboden *methods*. De redenen om doping te verbieden zijn wat het IOC betreft: 1) de bescherming van de gezondheid van atleten; 2) de verdediging van de ethiek van de sport; en 3) gelijkheid voor alle deelnemers op het moment van de wedstrijd. Uit de aard van de definitie blijkt dat het niet goed mogelijk is om precies te definiëren wat wel en wat niet doping is²; daarvoor zijn termen als *potentially harmful* en *capable of enhancing their performance* te algemeen (zie ook Hoberman 1992, 101). De definitie verwijst naar een lijst van stoffen en methoden, die om de zoveel tijd bijgewerkt wordt omdat er weer nieuwe volgens het IOC als doping te beschouwen stoffen en methoden in gebruik raken. Er is op het gebied van de doping sprake van een soort wapenwedloop tussen degenen die doping gebruiken en degenen die het verbieden.

Over de omvang van doping in de sport is weinig met zekerheid te zeggen. Alle beweringen hierover zijn speculatief, het wemelt van de geruchten, er wordt over gelogen en controles blijken nooit waterdicht te zijn.³ Zeker is dat er atleten zijn die verboden middelen gebruiken. De bestrijding ervan speelt zich meer in de openbaarheid af.⁴ De ontwikkelingen op dat gebied zijn beter toegankelijk voor sociologisch onderzoek.

Argumenteren over doping

Degenen die het verbod op doping rationeel willen beargumenteren komen daar slechts moeizaam uit. Enkele komen zelfs tot de conclusie dat het wel toelaatbaar is. De sportfilosoof Simon kan met enige moeite een verbod op doping nog wel billijken. Hij stelt dat het paternalistisch kan lijken om een atleet, die goed geïnformeerd is over de nadelige werking van doping op

de gezondheid, te verbieden het te gebruiken. Maar, zo stelt hij, het kan niet altijd aangenomen worden dat atleten goed geïnformeerd zijn en niet onder zware mentale druk worden gezet om het te nemen. Als sommige deelnemers aan wedstrijden doping gebruiken, ontstaat er op anderen een druk om het ook te nemen. Dit acht Simon echter niet zwaarwegend. Die atleten kunnen ook besluiten niet deel te nemen. Zwaarwegender is dat er een slecht voorbeeld voor jongere sporters van het gebruik van doping kan uitgaan. Dit alles levert echter nog geen doorslaggevend argument tegen doping op. Voor Simon is doorslaggevend dat sport een wedstrijd is tussen personen die hun sportieve capaciteiten vergelijken. Dit idee verdwijnt als de overwinning afhangt van wie het meest van de beste vormen van doping kan profiteren. De wedstrijden zouden dan net zo goed tussen robots gehouden kunnen worden. Dat is ook de vrees van Hoberman. Het toelaten van doping zou een stap zijn op weg naar de genetische manipulatie van atleten (Hoberman 1992, 287). Simon overweegt ook kort het argument dat door het verbod op doping en het testen op gebruik ervan gebruikers gedwongen worden om het stiekem te gebruiken, zonder alle kennis die erover beschikbaar is. Daarom zou het beter zijn het dopinggebruik niet te verbieden, maar de atleten door opvoeding en het verspreiden van informatie ertoe te brengen om er zo weinig mogelijk van te gebruiken. Van deze redenering zegt hij dat het moeilijk is iets te zeggen over uitwerkingen van een beleid op de lange termijn, terwijl de sportiviteit van wedstrijden op korte termijn gevaar loopt en men twijfel moet houden in hoeverre ooit sprake kan zijn van goed geïnformeerd gebruik (Simon 1985, 64-75).

In een recente beschouwing komen de filosofen Tamboer en Steenbergen wel tot de conclusie dat het verstandiger is om doping vrij te geven en vooral te zorgen voor een goede voorlichting en een deskundige medische begeleiding. Zij beginnen hun redenering met de vaststelling dat stoffen die in de sport als doping gelden buiten de sport, al dan niet op doktersvoorschrift, wel gebruikt mogen worden. Verder merken zij op dat er geen duidelijk criterium is op basis waarvan bepaalde stoffen en methoden op de dopinglijst komen. De kernargumenten tegen doping die zij behandelen zijn dat het niet sportief is en dat het ongezond is. Doping zou onsportief zijn omdat de gebruiker een voordeel verwerft op zijn tegenstanders. Maar, zeggen deze filosofen: atleten proberen op allerlei manieren - in hun training, voeding, materiaal en dergelijke - voordeel te verwerven op hun tegenstanders, waarom dan niet met doping? Waarom stimuleren sportorganisaties niet, net als bij al die andere middelen, dat alle atleten er gelijk gebruik van kunnen maken? Met een verbod wordt wel naar gelijkheid gestreefd, maar dat levert onmiddellijk weer een controleprobleem op. En omdat vele atleten de regels blijken te overtreden en de controle vrijwel

onmogelijk waterdicht kan zijn, levert een verbod toch ongelijkheid op. Het verbieden van doping is 'dweilen met de kraan open'. De zin ervan kan niet aan het sportiviteitsargument ontleend worden. Wat het gezondheidsargument betreft, werpen ook Tamboer en Steenbergen de vraag op hoe het paternalisme van de sportorganisaties ten aanzien van doping te rechtvaardigen valt. Dat is volgens hen niet mogelijk. Niemand wordt gedwongen om doping te gebruiken, er is voldoende kennis over de effecten beschikbaar en, dat is het belangrijkste, buiten de sport zijn als doping geduide middelen toegestaan. Bovendien worden allerlei sporten met hoge veiligheidsrisico's wel toegelaten. Tamboer en Steenbergen gaan ook in op de vraag waarom het verbod gehandhaafd blijft. Dat heeft volgens hen te maken met overdreven nadruk op het eigen karakter van de sport. Sport wordt nog te veel als een buiten de ernst van het normale leven staande vorm van spel beschouwd. Ze denken dat dit zijn langste tijd gehad heeft door het verder oprukken van allerlei farmaceutische producten in het dagelijks leven en door de verdere verzakelijking van de sport (Tamboer & Steenbergen 2000, 158-174).

Het is onwaarschijnlijk dat het verbieden van doping alleen het gevolg is van een traditionele visie op sport. De discussie over doping in de internationale sportwereld is geen *herrschaftsfreie Dialog*, waarbij uitsluitend argumenten uitgewisseld en tegen elkaar afgewogen worden. De sport evolueert in samenhang met vele andere sociale en culturele ontwikkelingen en wordt daardoor beïnvloed. Om te kunnen begrijpen waarom van alle mogelijke reacties op doping het verbieden ervan over het algemeen de voorkeur heeft gekregen, moet de dopingproblematiek in dat kader gezien worden.

Oorsprong conflicten over doping

In iedere beschouwing over de geschiedenis van doping komt naar voren dat het al in de negentiende eeuw voorkwam en dat er ook in de twintigste eeuw, voor de Tweede Wereldoorlog, hier en daar gebruik van gemaakt werd. 'Doping' was vanaf de jaren twintig de term waarmee andere middelen dan training aangeduid werden om het prestatievermogen te vergroten. Naast chemische stoffen werden ook het gebruik van ultraviolet licht, het toedienen van extra zuurstof en hypnose ertoe gerekend (zie Beckett (1976), Hoberman (1992) en Rabenstein (1999)). Doping door atleten gaf aanvankelijk geen aanleiding tot georganiseerde bestrijding, maar doping in de paardenrensport wel. De openheid waarmee doping door atleten gebruikt werd, zelfs nog kort na de oorlog, komt naar voren in het verslag

van de Ronde van Italië (wielrennen) van 1949 in de *Corriere della Sera* door de schrijver en journalist Dino Buzzati. Aan de vooravond van de wedstrijd schrijft hij in zijn krant:

Ook de uitrusting van de soigneur is gereed: pleisters, zalfjes, massageolie, purgeermiddelen voor noodgevallen; de middelen om iemand bliksemsnel op te lappen. En dan zijn er de 'knallers', de dynamische mengseltjes die een dode zouden kunnen doen opstaan van zijn baar alsof hij een circusartiest was (Buzzati 1990, 33).

In de loop van de jaren vijftig wordt het streven om doping van atleten te bestrijden sterker en gedurende de jaren zestig nemen het IOC en de regeringen van België en Frankrijk concrete maatregelen.*

Aan het eind van de negentiende eeuw was het onderzoek naar de fysieke capaciteiten van paarden verder gevorderd dan dat naar de fysiologische mogelijkheden van mensen. Met dieren kon meer geëxperimenteerd worden en er was veel kennis over het prestatievermogen van paarden verzameld in verband met paardenraces. Amerikaanse paardentrainers die in Engeland kwamen werken beschikten al over een zekere kennis van stoffen die als doping werden gebruikt, zoals cocaïne, heroïne, strychnine en kola (Hoberman 1992, 271). Engelse aristocratische eigenaren van de paarden waren daarin geïnteresseerd. De kwestie of doping sportief was kwam bij de meesten van hen niet op. Tussen 1900 en 1903 liet echter een eigenaar zich overreden om een experiment te doen in verband met de vraag of het wel eerlijk was van doping gebruik te maken. Hij liet toe dat zes middelmatige paarden van doping voorzien werden. Het bleek dat vijf ervan hun wedstrijden wonnen en één tweede werd. Dit leidde ertoe dat de Engelse Jockey Club in 1903 doping verbood en overtreders van het verbod een ernstige waarschuwing riskeerden (Birley 1995, 185). In 1910 slaagde een Russische chemicus, die aangetrokken was door de Oostenrijkse Jockeyclub, erin bepaalde toen als doping gebruikte stoffen (alkaloïden, zoals heroïne en cocaïne) in het speeksel van paarden aan te tonen (Beckett 1976, 167). Vanaf 1930 was er bij de wedstrijden die georganiseerd werden door organisaties die erkend werden door de Internationale Paardenrace Organisatie sprake van systematische controle op het toedienen van doping (Schaepdryver & Hebbelinck 1965, 67). De Association of Official Racing Chemists, die in 1947 in Amerika opgericht werd, bestudeerde de technische problemen bij de controles. In Engeland werd in 1961 een dergelijke organisatie opgericht (*id.*, 71). Het is niet verwonderlijk dat juist bij paardenraces doping al vroeg bestreden werd. Het is een sport die gefinancierd wordt door organisaties die hun inkomsten verwerven uit de re-

gulering van het wedden op de uitslagen van de rennen. Zoals was aange-
toond, kon doping de uitslagen aanzienlijk beïnvloeden, terwijl de informa-
tie of paarden ervan gebruik maakten niet voor alle wedders beschikbaar
was. Het wedden, de financiële bron waarop de sport in belangrijke mate
berustte, werd erdoor bedreigd. Dit gold ook voor andere diersporten
waarbij gewed wordt op de uitslag, bijvoorbeeld windhondenrennen en
wedstrijden van postduiven (Spinks 1997).

In verband met de Olympische Spelen werd vanaf 1932 over doping ge-
sproken. De Japanse zwemmers behaalden tijdens de Olympische Spelen
van dat jaar in Los Angeles verbluffende resultaten. De heren wonnen toen
goud bij vijf van de zes nummers en bovendien nog een aantal zilveren en
bronzen medailles. In 1936 waren ze bijna even succesvol. Dat werd toen
toegeschreven aan een speciale wijze van zuurstoftoediening. In 1933 stel-
de het IOC een onderzoekscommissie in, die de vraag opwierp of doping
toelaatbaar was. In 1937 werd een nieuwe commissie ingesteld, maar over
de resultaten van de werkzaamheden is niets bekend (Beckett 1976, 149,
150). Er is over deze kwestie verder weinig gepubliceerd, maar het lijkt
mij niet vergezocht dat de aantasting van de blanke suprematie op zwem-
gebied in combinatie met de weerstand die het oplevende Japanse nationa-
lisme (bezetting Mandsjoerije in 1931!) opriep, mede aanleiding gaven tot
de dopingbeschuldigingen. De Japanse successen kwamen overigens niet
geheel uit de lucht vallen. Ook in 1928 in Amsterdam hadden ze al een
gouden, zilveren en bronzen medaille gewonnen. Dat had echter geen
buitengewoon opzien gebaard.

Bezwaren tegen doping leidden kennelijk pas tot pogingen tot bestrijding
als geruchten over het gebruik ervan extra betekenis krijgen door de
economische of politieke belangen van de partijen die erbij betrokken zijn.
Ik wil aantonen dat de ontwikkeling van de bestrijding van doping na de
Tweede Wereldoorlog samenhangt met een drietal aan de sport min of
meer externe ontwikkelingen. In chronologische volgorde zijn dit: de
tegenstellingen die voortvloeiden uit de Koude Oorlog, de vestiging van
een medisch regime en de commerciële belangen van het IOC.

De Koude Oorlog

De ontwikkeling van het gebruik van anabole steroïden⁵ en de bestrijding
ervan staan in het teken van de Koude Oorlog. In 1952 nam de Sovjet-
Unie, voor het eerst na de Russische Revolutie, deel aan de Olympische
Spelen. Een van de effecten daarvan was dat van het medailleklassement

van de verschillende landen (het aantal gouden, zilveren en bronzen medailles dat de atleten van ieder land winnen) veel meer ophef gemaakt werd dan ooit tevoren (Guttman 1992, 97). Sport werd een van de meest zichtbare arena's waar de representanten van het kapitalistische Westen en het communistische Oosten hun krachten maten en daarbij prestige voor hun land trachtten te verwerven in de ogen van het wereldwijde sportpubliek en de eigen staatsburgers. Topatleten konden meer dan ooit tevoren rekenen op steun van nationale overheden en particuliere organisaties bij hun streven naar topprestaties. De toegespitste wedijver op sportgebied leidde ertoe dat de medische begeleiding van de topsport sterk uitgebreid werd. Van deze wedijversituatie ging ook een druk uit om doping te gebruiken, maar, zoals gezegd, de verbreiding van het gebruik is moeilijk na te gaan. Ook beschuldigingen van het gebruik van doping kregen extra betekenis. De waarde van de prestaties van de tegenstander werden ermee in twijfel getrokken en de verdorvenheid van de ideologische tegenstander werd ermee benadrukt. Doping en beschuldigingen van dopinggebruik werden wapens in de prestigestrijd op sportgebied tussen atleten van het Oost- en het Westblok. Het gebruik van doping vond in het geheim plaats, maar aan de beschuldigingen werd juist zoveel mogelijk publiciteit gegeven. De enige mogelijkheid voor het IOC, dat zich als internationale organisatie boven de partijen moest opstellen, was doping te verbieden en de atleten te controleren. Het IOC verbood doping in 1962. De eerste controles vonden plaats in 1968.

In 1961 werd de Medische Commissie van het IOC ingesteld. Naast de taak om toe te zien op de algemene medische voorzieningen bij de Olympische Spelen kreeg de commissie als opdracht de controle op de 'vrouwelijkheid' van vrouwelijke sporters uit te voeren. Deze taken werden vanaf 1967 systematisch aangepakt. De kwestie van vrouwelijkheid van vooral een aantal succesvolle atleten uit het Oostblok had aanvankelijk meer de aandacht van de commissie dan de controle op het gebruik van doping. Dat werd pas na 1968 het voornaamste aandachtspunt.

Het verhaal van de introductie van steroïden en de verspreiding van het gebruik in de sport kent vele versies, die op ondergeschikte punten verschillen. Ik zal de weergave van Hoberman volgen (Hoberman 1992, 266). De arts van het Amerikaanse gewichtheffersteam dat in 1954 deelnam aan de wereldkampioenschappen gewichtheffen in Wenen, Dr. John Ziegler, kwam na waarneming van het Russische team tot de conclusie dat de Russische gewichtheffers hun prestatievermogen vergrootten door het gebruik van testosteron, een stof waarvan anabole steroïden afgeleid zijn. Een van de Russische artsen bevestigde later dit vermoeden. Terug in de VS testte Ziegler de stof uit op zichzelf en anderen en be-

merkte dat er inderdaad een prestatieverhogende werking van uitging. Hij overtuigde het farmaceutische bedrijf CIBA van het nut van dit middel en dit bedrijf bracht in 1958 Dianabol op de markt, de eerste synthetisch vervaardigde anabole steroïde. Amerikaanse atleten konden hier tijdens de Olympische Spelen van Rome (1960) over beschikken. Daar raakten ook Europese atleten op de hoogte van het middel en zo verspreidde het gebruik ervan zich verder. In 1964 zette de Nederlandse farmacoloog Ariëns de werking van steroïden op een congres over doping in Gent uiteen (Schaepdryver & Hebbelinck 1965, 38). Steroïden werden van meet af aan als doping beschouwd, maar het IOC verbood het middel pas toen er een methode ontwikkeld was om het gebruik ervan door onderzoek van atleten aan te tonen. Dat werd mogelijk in 1974, zodat in 1975 ook alle varianten van de anabole steroïden op de dopinglijst van het IOC kwamen (Beckett 1976, 168). Al voor die tijd werd een aantal vrouwelijke atletes uit het Oostblok beschuldigd van het gebruik van anabole steroïden, zonder dat dit bewezen kon worden (Guilbeault 1999, 4). Daarna waren het ook vooral vrouwen uit het Oostblok die betrappt werden, maar zij waren niet de enigen (Guttman 1991, 256).

Een probleem met de anabole steroïden bleef echter dat atleten enige tijd voor hun wedstrijd met het gebruik ervan kunnen stoppen, zodat het bij onderzoek niet meer aan te tonen is, maar de versterkende werking ervan nog wel blijft bestaan. Om dat tegen te gaan zouden ook gedurende de trainingsperiode onaangekondigd testen uitgevoerd moeten worden. De grootschalige wereldwijde organisatie daarvan is in de loop van de jaren negentig op gang gekomen, maar tegenwoordig (2000) nog lang niet in alle takken van sport bereikt. Daardoor was het mogelijk dat in de jaren zeventig en tachtig Oost-Duitse atleten, gesteund door de overheid en gebaseerd op systematisch onderzoek, ruimschoots van anabole steroïden gebruik maakten zonder dat zij vaak betrappt werden. Dit van overheidswege georganiseerde gebruik kon bewezen worden toen, na de vereniging van West- en Oost-Duitsland, archiefmateriaal beschikbaar kwam waaruit de wijze waarop het gebruik van steroïden geregeld was bleek (Bürer & Klawitter 1998, 3). Atletes hadden zonder hun geïnformeerde toestemming anabole steroïden toegediend gekregen en in een aantal gevallen daar langdurig schade van ondervonden. Op basis van deze archieven konden de klachten van een aantal voormalige Oost-Duitse atleten tegen hun trainers bewezen worden.

In andere landen heeft zich nooit een dergelijke omwenteling en vereniging (annexatie is misschien een beter woord) als met Oost-Duitsland het geval was plaats gevonden, waardoor allerlei staatsgeheimen in de openbaarheid konden komen. Maar het is onwaarschijnlijk dat het dopingge-

bruik in andere landen op hetzelfde niveau stond als in Oost-Duitsland. In geen ander land bestond een even geïntegreerd en wetenschappelijk onderbouwd sportbeleid. Dat neemt niet weg dat steroïden door Westerse atleten ook toegepast zijn. Als zij dat, net als de Oostduitsers, verstandig aanpakten, kon dat met testen tijdens de wedstrijden niet aangetoond worden. Daarom was het zo bijzonder dat bij Ben Johnson, de winnaar van de 100 meter sprint tijdens de Olympische Spelen van 1988 in Seoul, het gebruik van steroïden bewezen kon worden. Dat lukte niet bij Florence Griffith Joyner, die toen drie gouden medailles en een van zilver won. Over haar ging het gerucht dat ze steroïden gebruikte. Bewezen werd dat echter nooit.

Het met de Koude Oorlog verbonden dopinggebruik ging nog door toen die oorlog al beëindigd was. Succesvolle Oost-Duitse toptrainers vonden na de eenwording van Duitsland gemakkelijk werk bij de voorbereiding van topsporters in andere landen. Met name het veelvuldige gebruik van anabole steroïden in de jaren negentig van toen plotseling succesvolle Chinese zwemsters, dat na veel problemen inderdaad ook bewezen kon worden, is in verband gebracht met de activiteiten van trainers uit Oost-Duitsland (Rushall 1998).

Vestiging van een medisch regime in de sport

De rol die medici kregen in verband met de bestrijding van doping hangt samen met de hierboven beschreven ontwikkeling op Olympisch gebied in het kader van de Koude Oorlog. Maar medici raakten ook bij dopingkwesaties betrokken via het beroepswielrennen, dat buiten de - tot 1984 op amateurbasis plaatsvindende - Olympische Spelen plaatsvond. Het beroepswielrennen was bovendien lange tijd een West-Europese aangelegenheid, waar tegenstellingen van de Koude Oorlog geen rol bij speelden. De wijze waarop doping bij het beroepswielrennen bestreden werd, is voor een deel onafhankelijk van de bestrijding ervan bij de Olympische sporten verlopen. Bij het beroepswielrennen is te zien hoe de vestiging van een medisch regime in de sport gepaard ging met de bestrijding van 'kwakzalvers', de soigneurs die al vanaf de begintijd van het beroepswielrennen bij de verzorging van de atleten betrokken waren. De inzet van deze strijd was aanvankelijk niet het verbieden van doping, maar de zeggenschap over de toediening ervan. Moest dit overgelaten worden aan de soigneurs of dienden artsen zich ermee te belasten? Toen na 1984 beroepswielrenners konden deelnemen aan de Olympische Spelen, werd duidelijk dat binnen wielrenkringen een meer liberale visie op doping ontstaan was dan binnen het IOC.

Over het gebruik van doping door beroepswielrenners voor de Tweede Wereldoorlog zijn tal van anekdotische gegevens bekend (Rabenstein 2000). Tot het midden van de twintigste eeuw werd bij het West-Europese beroepswielrennen het gebruik van stimulerende middelen toegestaan, alhoewel het gebruik ervan met enige discretie plaats vond. Volgens Maso liet de organisator van de Tour de France in 1930 contractueel vastleggen dat de organisatie wel de normale medische verzorging van de renners voor haar rekening nam, maar dat de kosten voor 'stimulerende middelen, versterkende middelen en doping' door hen zelf gedragen moesten worden (Maso 1990, 193). Conflicten over doping, in de zin dat het gebruik ervan bestreden zou moeten worden, dateren vanaf het eind van de jaren vijftig. Een moment waar doping bij het wielrennen en bij de Olympische Spelen samenvielen was in 1960, toen de Deense wielrenner Knud Jensen overleed tijdens de wegwedstrijd van de Spelen en het gebruik van doping (amfetamines⁶) daartoe bleek te hebben bijgedragen (Beckett 1976, 76). Jensen was een amateur, maar het lijkt niet te ver gezocht om aan te nemen dat zijn gebruik van doping bevorderd werd door het gebruik ervan bij het beroepswielrennen. Voor het IOC vormde het overlijden van Jensen een extra stimulans om een Medische Commissie op te richten. Een tweede raakpunt vormde het overlijden van de Engelse wielrenner Tom Simpson, tijdens de beklimming van de Mont Ventoux in de Tour de France van 1967, mede als gevolg van doping. De algemene verontrusting die dit opwekte, bevorderde de legitimatie van de bestrijding van doping door de medische commissie van het IOC.

Het opmerkelijke van de maatregelen tegen doping, die in het begin van de jaren zestig, vooral in verband met het beroepswielrennen, in West-Europa genomen werden, is dat er grote onzekerheid bestond over de schadelijkheid ervan voor de gezondheid. Dat was de conclusie in 1964 waarmee het International Seminar on Doping dat op initiatief van de UNESCO in België plaats vond en waar tal van eminente geleerden aan deelnamen afgesloten werd:

(...) there is no evidence to bear out the thesis that small amounts of drugs such as amphetamine (14 mg per 70 kg of body weight as used by Beecher) will cause toxic effects in combination with strenuous athletic exertion (Schaeppdryver & Hebbelinck 1965, 178).

Bij het beroepswielrennen werden artsen geconfronteerd met een veelvuldig gebruik van doping en met een gevestigde beroepsgroep van soigneurs die zich met de toediening ervan belastten. Hoe wijd dit dopinggebruik verbreid was in de jaren zestig is moeilijk te zeggen, er zijn alleen maar

anekdotische gegevens over bekend (Koomen 1974, 23-42). Volgens Jacques Anquetil, winnaar van de Tour de France in 1957, 1961, 1962, 1963 en 1964, gebruikte iedereen bij het fietsen doping en moesten degenen die beweerden dat zij het niet deden als leugenaars beschouwd worden (Beckett 1976, 167). Nederlandse artsen als J. Rolink, A. Rozijn en P. van Dijk, die beroepswielrenners begeleidden, zagen het gebruik van doping in de eerste plaats als een kwestie van beunhazerij. Niet de soigneurs, maar zichzelf zouden de doping moeten toedienen. Van Dijk schreef in 1960: 'De taak van ons, medici, moet in de komende jaren zijn, het toedienen van stimulantia uit de handen van soigneurs en andere onbevoegden te halen' (cit. in Koomen 1974, 22). Wanneer men aanneemt dat doping bij het beroepswielrennen inderdaad zeer wijd verbreid was, is deze opvatting goed te begrijpen. In die situatie was het argument dat dopinggebruik voor verstoring van de eerlijke verhoudingen bij wedstrijden zorgde niet van toepassing.

Bij het beroepswielrennen is in het begin van de jaren zestig een vorm van medicalisering van de verstrekking van doping waar te nemen, die in het verlengde ligt van de eerdere medicalisering van de verstrekking van opiaten (Gerritsen 1993:121). Deze tendens werd echter achterhaald door de ontwikkelingen op het gebied van de Olympische sporten. Bij deze amateursporten werd verondersteld dat dopinggebruik eerder uitzondering dan regel was. Daarbij kwam de sfeer van wantrouwen tussen Oost en West. De visie op doping die in verband met de Olympische sporten ontstond, beïnvloedde ook de visie op het dopinggebruik bij het beroepswielrennen. In 1965 werden zowel in België als Frankrijk, onder invloed van de Franse artsen, die belast waren met het medisch toezicht van de Tour de France en de Tour du Future, Dumas en Boncourt, wetten tegen doping aangenomen.

Hoezeer het verbod op doping de beroepswielrenners tegen de borst stuitte blijkt uit de korte rennersstaking tijdens de negende etappe van de Tour de France in 1966. De wet van 1965 was de avond na de achtste etappe voor het eerst toegepast. Verschillende renners moesten toen verplicht hun urine laten onderzoeken. De stakers maakten de volgende dag bezwaar tegen de 'mensonterende' bejegening door de controleurs. Deze wetten werden verder niet meer streng toegepast, alhoewel ze in Frankrijk in 1977 en 1989 wel nog geherformuleerd werden (Andreu 1999a). De actie van de Franse overheid tijdens de Tour de France van 1998 tegen de ploegen van Festina en TVM kwam als een verrassing. Kamers werden doorzocht en de renners en hun begeleiders werden voor verhoor mee naar het politiebureau genomen. De renners staakten voor enige tijd de wedstrijd en klaagden, net als in 1966, over de 'onmenselijke' behandeling

door de Franse justitie. Het had geen verrassing behoeven te wezen, want het was voor het eerst dat de Franse justitie harde bewijzen voor het bezit van doping in handen had gekregen. De soigneur van de Festinaploeg was kort voor het begin van de wedstrijd door de Franse douane aangehouden in het bezit van een grote hoeveelheid dopingproducten (Voet 1999, 15). Eerder was ook een auto met dopingproducten van de TVM ploeg aangehouden.

De aanzet tot doping onder medische begeleiding die begin jaren zestig bij het beroepswielrennen waarneembaar was, werd door de ontwikkeling in de Olympische sporten in de kiem gesmoord. Medici wisten de rol van soigneurs niet over te nemen, maar doordat de dopingverstrekking illegaal werd, konden zij wel een superieure positie bij de begeleiding van sportlieden verwerven. Het overlijden van Tom Simpson droeg bij tot de versterking van de positie van medici ten opzichte van soigneurs bij het wielrennen. Volgens de memoires van wielersoigneur Willy Voet hebben de controles het gebruik niet erg verminderd (Voet 1999). In dat boek komt ook de nog steeds ambivalente relatie tussen arts en soigneur bij een wielrenploeg mooi naar voren (id., 67, 100).

Bewezen dopinggebruik gaf bij beroepswielrenners nooit die slechte naam die het gebruikers uit de Olympische takken van sport opleverde. Bij andere sporten leverde het bewijs van dopinggebruik veel strengere sancties op. Het aanzien van wielershelden als Anquetil en Merckx werd nauwelijks aangetast nadat ze op doping werden betrapt. Ze konden hun loopbaan na een korte onderbreking weer voortzetten (Maso 1990, 196). Hetzelfde lijkt te gaan gebeuren met Marco Pantani, winnaar van de Tour de France in 1998, die het jaar daarop van dopinggebruik beschuldigd werd⁷, maar in 2000, zij het aanvankelijk lichtelijk aangeslagen, weer aan de Tour de France deelnam. Ook tegenwoordig nog lijkt de leiding van de Internationale Wielrenbond (ICU) relatief liberaal tegenover doping te staan. In een lezing getiteld: 'Reflections for the World Conference on Doping in Sport' tijdens een in 1999 door het IOC georganiseerde conferentie, plaatste de voorzitter van het ICU, die tevens lid is van het IOC, de Nederlander Hein Verbruggen, vraagtekens bij vrijwel alle aspecten van het dopingbeleid van het IOC. Daarbij bekritiseerde hij de starre veroordelende houding van de sportorganisaties ten aanzien van doping:

All throughout the years, we have proclaimed to condemn doping and to take rigorous measures, thus creating a pattern of expectations especially with a large part of the press. He who punishes rigorously, is *'doing good'*, that is the image we have radiated. And I fear that, just like politicians are afraid to lose face, we wish to confirm this image. However, this attitude would prevent us from

entering into a real discussion on the issue of doping. A discussion that will provide us with the answers to the future questions sport will be confronted with because of the advancing 'medicalisation' of society and also the world of sport (Verbruggen 1999).

Deze tendens in de richting van een liberale opstelling ten aanzien van doping, die vooral vanuit het wielrennen naar voren gebracht wordt, lijkt ook enig effect binnen het IOC te hebben gehad. Zowel de voorzitter ervan, Samaranch, als de voorzitter van de medische commissie, de Mérode, hebben zich de laatste jaren iets relativerender over doping uitgelaten. De voorzitter van de medische commissie stelde in 1996 dat strenge straffen op het gebruik van doping in strijd komen met regels van de Raad van Europa ten aanzien van het recht op werk. Als die op beroepsatleten toegepast worden dan zullen de straffen op doping gebruik aanzienlijk verlicht en gedifferentieerd moeten worden (Hoberman 1999, 3). Samaranch pleitte in 1998 voor het drastisch saneren van de lijst van verboden stoffen en methoden en het afschaffen van het verbod op middelen die niet schadelijk voor de gezondheid zijn (*Associated Press*, 1 augustus 1998). Deze liberaliserende tendens binnen het IOC ten aanzien van doping maakte echter weinig kans, gezien de ontwikkeling van de culturele, economisch en politieke constellatie waarin de internationale topsport sinds het eind van de twintigste eeuw functioneert.

Amerika en de Mediasport

Sport en mediasport

De liberaliserende tendens binnen het IOC werd vooral onderdrukt door Amerikaanse autoriteiten die belast waren met de bestrijding van het drugsgebruik. Tot het eind van de jaren tachtig had de Amerikaanse overheid zich verre gehouden van de bestrijding van doping in de sport. De omslag van de houding ten aanzien van doping in Amerika houdt verband met de algemene ontwikkeling van de sport en met de ontwikkeling van de drugsbestrijding in Amerika. Deze omslag was zo belangrijk, omdat het IOC financieel afhankelijk is geworden van Amerikaanse ondernemingen.

De internationale topsport is gedurende de laatste decennia van de twintigste eeuw getransformeerd in mediasport. Dat is de topsport zoals die door de televisie wordt uitgezonden ten behoeve van de televisiekijkers van een of meer werelddelen. De regels van de sport, het aanzien en de programmering van de wedstrijden zijn zo aangepast dat de uitzending ervan een maximaal aantal kijkers oplevert. Mediasport houdt in dat bij de wed-

strijden en de uitzending ervan veel meer rekening gehouden wordt met de belangen en interesses van het televisiepubliek dan met die van het livepubliek en die van de atleten. Mediasport is een nationaal en internationaal samenbindend instituut geworden, waarbij politici, zowel in Europa als in Amerika, het als hun taak zien om er de morele integriteit van hoog te houden (*Council of Europe*, 1989, 1; *USA Today*, 6 april 1998, 13a).

Het IOC heeft gedurende de hele geschiedenis van de moderne Olympische Spelen het publieke imago van de Spelen met zorg gekoesterd. Dat moest ook wel, alleen door de Spelen als een bijzonder en puur evenement te positioneren was het mogelijk de financiële en politieke steun te verwerven om de beste sporters van alle landen ter wereld iedere vier jaar bijeen te kunnen brengen. Het amateurisme, het idee dat de sporters uit pure liefde hun inspanningen verrichten, was lange tijd een van de centrale thema's bij de ideologische onderbouwing van de Spelen. Toen dit in 1984 moest worden opgegeven, werd het nodig op andere manieren het bijzondere en pure karakter van de Spelen te benadrukken. In dat verband werd het gebruik van doping als een nog ernstiger smet beschouwd dan eerder het geval was. Beckett betoogde al in 1976 dat dopingcontroles het imago van de sport verbeterd hadden. Het zou niet goed zijn als atleten, die door de jeugd als rolmodellen beschouwd werden, ongestraft drugs bij hun wedstrijden en trainingen gebruikten. Dat zou het drugsgebruik door de jeugd in de samenleving als geheel kunnen stimuleren (Beckett 1976, 167, 169). De campagne tegen doping, die aan het eind van de jaren negentig in Amerika begon, was niet gebaseerd op de bezwaren van het IOC, maar op de bezorgdheid van overheidswege over de invloed van doping in de sport op het algemene drugsgebruik onder jongeren (*Salt Lake City Tribune*, 16 januari 2000).

Commerciële dominantie van de Verenigde Staten

Vanaf de jaren zestig werd de financiering van de Olympische Spelen en van de meeste Olympische sporten in toenemende mate afhankelijk van het geld dat omroepmaatschappijen betaalden voor de uitzendrechten van de Spelen. Vooral de Amerikaanse omroepen dwongen elkaar in onderlinge concurrentie tot het betalen van steeds grotere bedragen. Zij konden zich dat veroorloven omdat de Amerikaanse adverteerders bereid waren genoeg geld voor reclamespots rondom uitzendingen van de Spelen te betalen om het bezit van de uitzendrechten lucratief te maken. De Europese omroepen raakten later in deze commerciële concurrentiestrijd verwickeld en betaalden voor de uitzendrechten voor Europa veel minder, alhoewel zij op hun achterstand wel inlopen (Tabel I).

Tabel 1 Opbrengst voor IOC van uitzendrechten voor VS(=NBC) en Europa (=EBU)*, in miljoenen \$ (1980-2008)

	NBC	toename	EBU	toename
Moskou '80	85		7,1	
Los Angelos '84	225 (ABC)	165%	19,8	178%
Seoul '88	300	33%	28	41%
Barcelona '92	401	34%	90	221%
Atlanta '96	456	14%	255	183%
Sydney '00	705	55%	350	37%
Athene '04	793	12%	394	13%
? '08	894	13%	443	12%

* NBC: National Broadcasting Corporation; EBU: European Broadcasting Union.

Bron: IOC, 1996, Olympic marketing File, Marketing Department IOC. Gecit. in M. de Moragas, 'Media sport and spectacle: what's left, of sport?', blues.uab.es/olympic.studies/doping/moragas.htm

In de loop van de jaren tachtig werd daarnaast de commerciële sponsoring van de Spelen door grote multinationals grootscheeps aangepakt. Het IOC en de internationale organisaties van de Olympische sporten werden al snel voor hun functioneren afhankelijk van het geld dat vooral Amerikaanse ondernemingen betaalden om bepaalde vormen van reclame tijdens de Spelen te mogen maken en zichzelf officieel IOC-sponsor te kunnen noemen⁸. Een symbool van de commerciële afhankelijkheid van het IOC van de Amerikaanse omroep en van Amerikaanse ondernemingen is dat de Olympische Spelen van 1996 aan Atlanta, de zetel van Coca Cola, een van de hoofdsponsors van het IOC, toegewezen werden en niet aan Athene. Dat had erg voor de hand gelegen, omdat precies honderd jaar daarvoor in Athene de Spelen voor het eerst gehouden werden en de Griekse herkomst van de Spelen nog steeds in de Olympische rituelen benadrukt wordt.

Doping in de Verenigde Staten

Deze afhankelijkheid van Amerika heeft de bestrijding van doping bij de Olympische Spelen extra urgent gemaakt. Sinds het eind van de jaren tachtig wordt doping in de VS geschaard onder het algemene probleem van het illegale gebruik van drugs. In 1971 verklaarde president Nixon officieel de War on Drugs. Er werd een nieuwe dienst opgericht, het Drug Enforcement Agency (DEA) om de handhaving van de wetten ten aanzien van drugs te verzorgen. Alhoewel deze dienst geen kans zag de toename van het drugsgebruik te stuiten, hervatte president Reagan de War on Drugs met nieuwe energie. In dat verband begon zijn vrouw Nancy de Just Say No-campagne. Onder de presidenten na Reagan werd de oorlog voortgezet. In dat verband bepaalde het Hooggerechtshof in 1995 dat scholen student-atleten mochten testen op het illegale gebruik van drugs (Brant e.a. 2000, 3).

Wat de sport betreft, was het merkwaardige van de War on Drugs dat anabole steroïden lange tijd niet als een verboden stof behandeld werden. Ze worden als een legaal groeimiddel in de veeteelt gebruikt en de belangenbehartigers van de boeren verzetten zich met hand en tand tegen het illegaal verklaren ervan (*New York Times*, 9 mei 1997). Het IOC verbood het gebruik ervan in 1975, maar in Amerika werd pas in 1988 bepaald dat steroïden alleen op medisch voorschrift gebruikt mochten worden. In Europa was dat al van meet af aan het geval. In 1991 werd in Amerika het voorschrijven van steroïden via wetgeving nog strenger geregeld. Maar in 1994 lukte het de voedingsmiddelenindustrie om bepaalde aan steroïden verwante stoffen weer als voedingsmiddel erkend te krijgen, dat vrij verkocht kon worden⁹. De verkoopcijfers voor deze stoffen schoten omhoog toen bekend werd dat de Amerikaanse *home-run* koning Mark McGwire van een daarvan (androstenedione) gebruik maakte (Hoberman 1998, 7).

Door deze relatief lankmoedige behandeling van steroïden door de Amerikaanse overheid kon het gebruik ervan een grote vlucht nemen. Dat deed het ook en wel in het bijzonder in de grote Amerikaanse sporten die buiten het IOC om functioneren, omdat ze vrijwel alleen in Amerika professioneel beoefend worden. Met name in het Amerikaans Football was het bezit van een grote spiermassa voordelig voor spelers in verdedigende posities. Pas in 1990 ging de National Football League over tot het testen van de atleten (Williams 2000, I, 3). Op het niveau van de *colleges* en de *high-schools* werd het voorbeeld van de beroepsspelers gretig gevolgd. In 1984 gebruikte naar schatting twintig procent van alle college-atleten (student-amateurs) steroïden (id., II, 8) Ook veel jongens die niet intensief aan sport deden, maar wel graag een flink gespierd lichaam toonden, maakten er gebruik van.

Toen in 1991 steroïden illegaal verklaard werden, zagen de autoriteiten in Amerika zich niet alleen geconfronteerd met een wijd verspreid gebruik van soft- en harddrugs, maar ook van steroïden, veelal in verband met sport. De War on Drugs kreeg toen ook daarop betrekking. Dit is de reden waarom in de loop van de jaren negentig het hoofd van de Amerikaanse drugsbestrijding, veel meer dan ooit eerder het geval was, aandrang op het IOC is gaan uitoefenen om dopinggebruik tegen te gaan. Voor het IOC bestond hierdoor zelfs de dreiging dat de dopingbeheersing in handen van een nieuw op te richten internationale gouvernementele organisatie zou raken (Hoberman 1999). Deze aanslag op zijn autonomie kon het IOC, wiens internationale aanzien door een corruptieschandaal al danig aangetast was, ternauwernood en alleen maar voorlopig afwenden (*CNNSI.com*, 13 januari 2000). Iedere tendens binnen het IOC tot liberalisering van het

beleid ten aanzien van doping werd onder invloed van de Amerikaanse autoriteiten gesmoord.

Conclusie

Al gedurende de negentiende eeuw is er sprake van atleten die doping gebruiken. Dit gebeurde met enige discretie, omdat atleten hun geheime middelen niet graag aan tegenstanders bekend maakten. Bovendien werd doping, vooral binnen de op amateurbasis geschoeide sporten, niet erg sportief gevonden. Toch werd het pas in 1962 door het IOC verboden en in 1965, weinig effectief, door de Franse en Belgische overheden. Zowel in Europa als in Amerika is sinds het eind van de jaren tachtig sprake van een krachtig streven om doping in de sport uit te bannen. Ik heb geprobeerd duidelijk te maken dat deze *timing* van de strijd tegen doping niet louter op grond van de sportieve bezwaren die doping oproept, begrepen kan worden. De bezwaren dat doping ongezond en onsportief zou zijn, hebben in de internationale sport pas geleid tot verbodsbepalingen en controlemaatregelen toen dit noodzakelijk bleek om de maatschappelijke steun voor de sport te behouden. Gedurende de jaren zestig, toen de prestige-strijd tussen kapitalistische en communistische landen zich toespitste, kon het IOC de tegenstellingen tussen de vertegenwoordigers van deze landen op sportief gebied alleen overbruggen door doping te verbieden en te bestrijden. Wederzijdse beschuldigingen van doping dreigden de sportieve betekenis van allerlei sportprestaties te devalueren. De maatschappelijke steun voor het IOC zou op den duur ondermijnd raken als de oorzaken van de twijfel aan de betekenis van sportieve prestaties niet bestreden werden. Het IOC greep de dramatische ongevallen van een tweetal wielrenners in 1960 en 1967 aan om de legitimatie voor de bestrijding van doping te versterken.

Door deze ontwikkeling bij de Olympische sporten is een alternatieve vorm om met doping om te gaan, die bij het beroepswielrennen zichtbaar geweest is, in de kiem gesmoord. Hierbij werd doping toelaatbaar geacht, mits het onder leiding van deskundige artsen gebeurde. Activiteit in deze richting van medicalisering kreeg geen kans meer na de dood van de wielrenner Tom Simpson in 1967 en de maatregelen die het IOC toen nam.

Ook de intensivering van de strijd tegen doping, die vanaf het eind van de jaren tachtig is waar te nemen, moet verklaard worden uit een mengsel van algemene maatschappelijke ontwikkelingen en incidenten. Een belangrijk incident was bij de Olympische Spelen van 1988 het vaststellen van het gebruik van doping door de winnaar van de 100 meter sprint, het ko-

ningsnummer van de Olympische Spelen. Het IOC was in die tijd steeds meer afhankelijk geraakt van financiële ondersteuning van Amerikaanse omroepmaatschappijen en andere ondernemingen. In Amerika werd de strijd tegen doping betrokken bij de War on Drugs. Hoge Amerikaanse overheidsfunctionarissen, belast met de drugsbestrijding gingen steeds meer druk uitoefenen op het IOC en de andere internationale sportorganisaties om de strijd tegen doping te intensiveren. Het incident van de spelen van 1988 gaf extra kracht aan hun optreden. De bestrijding van doping, zoals die nu plaats vindt, is een variant van de algemene bestrijding van drugsgebruik geworden. De gezondheid van atleten en de sportiviteit van wedstrijden zijn van secundaire belang bij de strijd tegen doping.

Noten

* Met dank aan Nico Wilterdink en de andere redactieleden van het AST voor hun, als altijd, stimulerend commentaar op een eerdere versie.

1. In de week waarin dit stuk werd afgerond, kwam juist een stroom doping-nieuws vrij. Het meeste daarvan heeft betrekking op een proces in Lille over het dopinggebruik van de Franse wielrenploeg Festina tijdens de Tour de France van 1998. Maar daarnaast werd bekend dat in Italië het Nationale Olympisch Comité, verschillende sportbonden en een medisch onderzoekcentrum dat door de overheid gefinancierd werd samenwerken bij de verstrekking van doping aan atleten (*NRC Handelsblad*, 27 oktober 2000). De wet lijkt echter nu in 2000 wel toegepast te gaan worden. De nieuwe feiten die bij het afronden van dit stuk naar voren komen, zijn als een bevestiging te beschouwen van de verwachting, die uit mijn analyse voortvloeit, dat de bestrijding van doping in intensiteit zal toenemen.

2. Voordat het IOC in 1967 met lijsten ging werken circuleerde ondermeer een als omvattend bedoelde definitie van een commissie van de Raad van Europa uit 1963. Men hoeft die definitie alleen maar

te lezen om te zien hoeveel betwistbare subjectieve aspecten erin verwerkt zijn: 'Doping is the administration to, or the use by, a healthy individual of an agent foreign to the organism by whatsoever route introduced, or of physiological substances in abnormal quantities or introduced by an abnormal route with the sole object of increasing artificially and in an unfair manner the performance of that subject while participating in competition. Certain psychological procedures designed to increase the performance of the subject may be regarded as "doping" (Schaeppdryver & Hebbelinck 1965, 28)'.

3. Het is opvallend dat in verreweg de beste beschouwing over de ontwikkeling van het gebruik van doping: Hobermans *Mortal Engines* (1992) geen poging gedaan wordt om de de verbreidheid ervan vast te stellen. Waddington en Murphy die wel de vraag naar de omvang van het gebruik trachten te beantwoorden komen tot de conclusie dat er weinig met zekerheid over te zeggen valt, maar dat op basis van de gegevens die er wel zijn aangenomen mag worden dat het gebruik vanaf 1960 is toegenomen en dat gebruikers geen uitzonderingen meer zijn (Waddington & Murphy 1992, 40). Key-

sers haalt een rapport van de World Health Organization aan waarin staat dat een kleine twintig procent van de topsporters doping gebruikte. Hij noemt ook andere schattingen die veel hoger, zelfs tot negentig procent van alle topatleten, uitvallen (Keyzers 1993, 65). Naast de geruchten over de omvang van het gebruik van verboden middelen zijn er ook de geruchten over bepaalde beroemde atleten. Veel gespeculeerd wordt bijvoorbeeld over Florence Griffith Joyner. Zij won in 1988 tijdens de Olympische Spelen drie gouden medailles bij de sprint (100 m, 200 m en 100 m estafette) en een zilveren medaille bij de 400 m estafette. Daarvoor had zij weinig gepresteerd en ook daarna waren haar verrichtingen niet bijzonder. In 1988 had zij een opvallend gespierd lichaam. Zij stierf, 38 jaar oud, in 1998 (Denham 2000, 61). Wat het liegen betreft biedt de Franse wielrenner Richard Virenque een opvallend voorbeeld. Toen in 1998 zijn ploeg uit de Tour de France gezet werd wegens overduidelijk bewezen gebruik van doping bleef hij ontkennen dat hijzelf doping gebruikt had. Pas in oktober 2000 gaf hij tijdens de rechtzitting in Lille toe dat hij wel van verboden middelen gebruik gemaakt had (*NRC Handelsblad*, 24 oktober 2000). De testen op EPO (zie noot 5) die bij de Olympische Spelen in Sydney geïntroduceerd werden, blijken onvoldoende aanwijzingen te geven voor het gebruik van dit middel enkele weken voor de test. De gunstige effecten van het middel blijven dan nog wel bestaan (*NRC Handelsblad*, 16 september 2000). Dit probleem treedt ook op bij het gebruik van steroïden.

4. Sportjournalisten houden hun kennis van het dopinggebruik van atleten voor zich, omdat zij anders hun toegang tot *inside*-informatie verspelen (*NRC Handelsblad*, 26 oktober 2000); zie ook: R. Stokvis: 'Het windvaankarakter van de

sportjournalistiek', paper Congres Journalistieke Cultuur in 20e eeuw, Amsterdam, 26-28 juni 2000.

5. Anabole steroïden zijn afgeleid van het hormoon (testosteron) dat allerlei mannelijke kenmerken zoals het spierstelsel, de stem en de beharing bevorderen. In een synthetische, bewerkte 'anabole' vorm bevorderen deze hormonen vooral het spierstelsel en, door de onderdrukking van de nooit geheel te vermijden 'androgene' werking ervan, minder de andere mannelijke kenmerken. In die vorm zijn ze vooral voor vrouwen nuttig om hun spierstelsel te ontwikkelen. De overige mannelijke kenmerken worden door de androgene restwerking nog wel enigszins gestimuleerd. Ook het spierstelsel van mannen wordt er meer door ontwikkeld. Voor mannen is het voornaamste effect echter dat hun spieren veel sneller herstellen na inspanning. Hierdoor kunnen mannen veel meer en zwaarder trainen dan zonder deze hormonen. Naast het anabole effect, heeft de androgene restwerking van de steroïden op mannen echter een vervrouweljkend effect, dat zich uit in borstvorming en verkleining van het geslachtsdeel. Verder zijn steroïden moeilijk te verwerken voor de lever (www.steroidinformation.com).

6. Amphetamines leveren voor dopingtesters veel minder problemen op dan steroïden. Ze worden genomen vlak voor de wedstrijden om minder te voelen van vermoeidheid (De Schaeppdryver & Hebelinck 1965, 41). Daarom zijn ze zonder al te veel moeite aan te tonen door onderzoek van de urine van atleten na de wedstrijd.

7. Pantani wordt beschuldigd EPO gebruikt te hebben. Zijn geval illustreert enkele van de technische en juridische complicaties bij de bestrijding van doping. EPO (erthyropoietin) is een middel om het aantal rode bloedlichaampjes in het bloed op te voeren, oorspronkelijk

gemaakt voor nierpatiënten. Hierdoor krijgen de spieren meer zuurstof en kunnen ze meer en langduriger presteren. Het probleem met EPO was dat het gebruik ervan, tot voor kort (2000), niet rechtstreeks via onderzoek viel vast te stellen. Daarom hebben de sportbonden een bepaalde maat voor het aantal rode bloedlichaampjes vastgesteld. Een atleet wiens bloed meer bevat (haematocritwaarde > 50%) krijgt een tijdelijk rijverbod uit gezondheidsoverwegingen. Een complicatie is dat sommige mensen van nature een hoge haematocritwaarde hebben. In het geval van Pantani is, nadat de sportbond hem van vervolging ontslagen had, een officier van justitie tot vervolging over gegaan. Dit gaat niet over de

zaak van 1999, maar een die van 1995 dateert. Hoe dit afloopt is, bij het schrijven van dit stuk nog niet bekend.

8. Het gaat om elf ondernemingen, negen Amerikaanse: Coca Cola, Eastman Kodak, Visa, Xerox, Sports Illustrated, McDonald's, IBM, UPS, John Hancock en twee Japanse: Panasonic en Samsung.

9. Deze aan steroïden verwante producten worden in Amerika ook in het veevoer verwerkt. Dat vormt de grondslag van de bezwaren van de Europese Commissie tegen de import van vlees uit Amerika. Dit heeft aanleiding gegeven tot een conflict dat van tijd tot tijd opblaait tot een ware handelsoorlog tussen Europa en de VS (o.a. *New York Times*, 9 mei 1997).

Literatuur

- Andreu, J. (1999a) 'Medical and regulatory aspects. EU action in the fight against doping', blues.uab.es/olympic.studies/doping/andreu4.htm.
- Andreu, J. (1999b) 'EU action in the fight against doping', blues.uab.es/olympisc.studies/doping/andreu.htm.
- Associated Press (1998) 'IOC head ripped after call for drug acceptance', chron.com/content/chronicle/sp...other/98/07/28samaranch-drugs.2-0.html.
- Becker, H.S. (1973) (1963) *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*, New York: The Free Press.
- Beckett, H.A. (1976) 'The work of the medical commission', in Lord Killanin & John Rodda, *The Olympic Games. 80 Years of People, Events and Records*, Londen: Barrie & Jenkins.
- Birley, D. (1995) *Playing the Game. Sport and British Society, 1910-1945*, Manchester: Manchester University Press.
- Brant, J., K. Lambert & B. Murdoch (2000) 'War on drugs. An in-depth analysis', unofficial.capital.edu/students/klambert/drugs.htm.
- Bürer, B. & N. Klawitter (1998) 'Seit 1990 schmückt sich der Westen mit den Sportlern aus DDR-Produktion. Ihre Schöpfer stehen nun vor Gericht', archiv.zeit.de/daten/pages//doping.text.19980319.htm.
- Buzzati, D. (1990) (1981) *De ronde van Italië*, Utrecht: Veen.
- Council of Europe (1989) *Anti-doping convention*, coe.fr/eng/legaltxt/135e.htm.
- Denham, B.E. (2000) 'Performance-enhancing drug use in amateur and professional sports: separating the realities from the ramblings', *Culture, Sport, Society*, 3 (2): 56-69.

- DrugSportFolio Infobase (2000) 'Olympic Movement. Prohibited Classes of substances & methods', 1 april, infosource.co.za/drugsportfolio/druglist.html.
- Gerritsen, J-W. (1993) *De politieke economie van de roes*, Amsterdam: AUP.
- Guilbeault, M. (1999) 'Intersexism in sports: a human rights issue', geocities.com/Colosseum/Pressbox/6031/hr.htm.
- Guttmann, A. (1991) *Women's Sports. A History*, New York: Columbia University Press.
- Guttmann, A. (1992) *The Olympics. A History of the Modern Games*, Urbana: University of Illinois Press.
- Hoberman, J. (1992) *Mortal Engines. The Science of Performance and the Dehumanization of Sport*, New York: The Free Press.
- Hoberman, J. (1998) 'Mark McGwire's little helper. The androsteedione debate', *Twinlab*, oktober, 1 (5), mesomorphosis.com/exclusive/hoberman/mcswire.htm
- Hoberman, J. (1999) 'Learning from the past: the need for independent doping control', Duke conference on doping, Durham, North Carolina, May 7.
- Keyesers, P. (1993) *Doping. Het circus van list & bedrog*, Breda: Kritak-De Geus.
- Koomen, T. (1974) *25 jaar doping*, Laren: Luitingh.
- Maso, B. (1990) *Het zweet der goden*, Amsterdam: Arbeiderspers.
- Mosterd, W.L. (1968) *Medische begeleiding in de sport*, Amsterdam: Querido.
- Rabenstein, R. (1999) 'Some facts about the history of doping in cycling competition: proceedings', 9th International Cycle History Conference.
- Reuter Information Service (1996) 'IOC say long doping bans no longer enforceable', www3.nando.net/newsroom/sports/oth...oth/oly/feat/archive/030696/oly59524.html.
- Rushal, B.S. (1998) 'A brief history of drugs in swimming', www-rohan.sdsu.edu/dept/coachsci/swimming/drugs/drughist.htm.
- Schaepdryver, A. de & H. Hebbelinc (eds.) (1965) *Doping*, Londen: Pergamon Press.
- Simon, R.L. (1985) *Sports and social values*, Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Spinks, S. (1997) 'Drugs within the pigeon sport', boglinmarsh.fsnet.co.uk/drug-tests.htm
- Swaan, A. de (1982) *De mens is de mens een zorg*, Amsterdam: Meulenhoff.
- Tamboer, J. & J. Steenberg (2000) *Sportfilosofie*, Leende: Damon.
- Verbruggen, H. (1999) 'Reflections for the world conference on doping in sport', 2-4 feb., Lausanne, uci.ch/english/news/hv-990127-1.htm.
- Voet, W. (1999) *Prikken en slikken. 30 jaar doping in de wielersport*, Baarn: Globe-De Fontein.
- Waddington, I. & P. Murphy (1992) 'Drugs, sport and ideologies', in E. Dunning & C. Rojek, *Sport and Leisure in the Civilizing Process. Critique and Counter-Critique*, London: MacMillan.
- Williams, J.M. (2000) 'The demonization of anabolic steroids I en II: what makes these hormones so evil?', *Twinlab*, 3 (1 en 2), mesomorphosis.com/exclusive/williams/demonization.htm.